

женого авторського начала, рано чи пізно історія відкине у забуття, як це вже траплялося багато разів. Тому завдання сучасної літературної науки полягає, на нашу думку, не в тому, щоб фіксувати подібність розглядуваного твору із пануючою нині естетикою художньої тавтологічності та ідейної вторинності, а відшукувати риси авторської індивідуальності і оригінальності. Щоб не прогавити ту мить, коли із руди, пустої породи і шлаків у тигелі виплавиться справжній метал.

ЛІТЕРАТУРА

1. Докладніше див.: *Шалагінов Б. Б.* Романтичний словник: До історії понять і термінів раннього німецького романтизму. – К.: НаУКМА, 2010. – С. 94-99.
2. *Манн Т.* Путь на Волшебную гору. /Предисл., сост., коммент. С. К. Апта. – М.: Вагриус, 2008. – С. 199.
3. *Манн Т.* Собр. соч.: В 10 т./ Под ред. Н. Н. Вильмонта и Б. Л. Сучкова. – Т. 10. – М.: ГИХЛ, 1961. – С. 172.
4. Див. зокрема: *Safranski R.* Romantik: Eine deutsche Affäre. – Carl Hanser Verlag, München, 2007.

УДК 821.15/01.13

Клименко Н.Ф.
(Київ, Україна)

У САМОБУТНОСТІ МОВИ – СВОЄ КОРИННЯ

У статті автором здійснюється спроба визначення основних напрямків розвитку українського мовознавства, етапів і важливих віх його становлення, увага автора статті концентрується навколо творчих постатей А.О. Білецького, О.С. Мельничука.

Ключові слова: українське мовознавство, учений-енциклопедист, мовознавець-теоретик, методологія вивчення мов

В статтє автором осуцествлена попытка определения основных направлений развития украинского языкознания, этапов и важных вех его становления, внимание автора статьи концентрируется вокруг творческих личностей А.А.Белецкого, А.С. Мельничука.

Ключевые слова: украинское языкознание, учений-энциклопедист, языковед-теоретик, методология изучения языков.

Історію українського мовознавства можна собі уявити як єдність ідей та постатей. Її ще треба написати. Для цього, мабуть, необхідно окреслити етапи його становлення за напрямками, з характеристиками руху й утвердження мовознавчих ідей, формування наукових шкіл та їхніх фундаторів. Вочевидь, багато буде учених, які «долатимуть» цей

поділ, бо представлятимуть кілька напрямків і висловлюватимуть наукові ідеї, які мають великий радіус дії. До таких видатних мовознавців належать доктор філології, професор, почесний член Атенської академії наук Андрій Олександрович Білецький та академік Національної академії наук України, доктор філологічних наук, професор Олександр Савицький Мельничук. 2011 року минає 100 років з дня народження А.О.Білецького і 90 років з дня народження О.С. Мельничука. У нас є нагода вшанувати їхню пам'ять, розкрити хоча б кілька граней їхнього таланту.

А.О.Білецький – філолог, мовознавець і літературознавець, перекладач, поліглот, дешифрувальник грецьких написів з Ольвії та Софії Київської. Учений-енциклопедист він залишив праці, що належать до різних галузей мовознавства: загального, типологічного, порівняльно-історичного, семіотики, елліністики, етимології, ономастики, топоніміки, лексикології, епіграфіки. Проф. А.О.Білецького називали за життя найавторитетнішим знавцем давньогрецької мови, латини та античної літератури. До нього зверталися грецькі вчені за консультаціями з приводу етимології грецьких слів. Він був прекрасним елліністом, добре знав новогрецьку мову. Перекладав давніх греків – Гомера, Есхіла, Архілоха та ін. Останнім опублікованим ще за його життя був український переклад «Історій в 9 книгах» Геродота з блискучими коментарями до них. А.О.Білецький перекладав з новогрецької і багато зробив для популяризації творів письменників сучасної Греції.

Його праці, здійснені з використанням порівняльно-історичного методу («Принципы этимологических исследований». – К., 1950, «Лексикология и теория языкознания (ономастика)» – К., 1972), здобули визнання в нашій країні і далеко за її межами. Вони актуальні й сьогодні. Учений багато років розробляв основи сучасної лінгвосеміотики, визнаючи, що ця наука допомагає по-новому підійти до мовної системи. Він характеризував мову як динамічні системи, що розвиваються в часі і просторі.

Його ономастичні студії охоплюють давні грецькі найменування і українські також. В його працях цього циклу гармонійно співіснують історія і сучасність, пояснення грецьких топонімів, ойконімів та українських Борисфена-Данапріса-Дніпра, Кагарлика й Чертомлика, Бобрика та Кічкаса й ін. У них викладено думки про грецькі топоніми України, особливо Криму (Херсон, Мелітополь, Севастополь, Феодосію, Тавриду, Ялту та ін.). Наслідки вивчення слов'янських топонімів, ойконімів, гідронімів Греції, що свідчать про безпосередні й багаторічні контакти слов'ян і греків у V – VI століттях і пізніше.

Мало хто з сучасних Білецькому А.О. дослідників міг з однаковою повнотою писати про фонетику праїндоевропейської мови, походження мови скіфів та коріння рідної мови. Мало хто зараз може так переконливо дискутувати з приводу повного перекладу С.Руданським «Іліади» Гомера «Омирова Ільйонянка», як це зробив А.О.Білецький. Він докладно порівняв український текст С. Руданського з оригіналом і «дійшов висновку, що це досить-таки точний переклад, а не переспів, попри українізацію прізвищ та деякі лексичні особливості» [Дзюба 2007 : 141]

О.С.Мельничук – мовознавець-теоретик, фахівець із загального та індоєвропейського мовознавства, славістики, українистики. Його праці охоплюють широке коло проблем порівняльно-історичного мовознавства, історичної типології слов'янських мов. Одні з них занурені в пояснення історичного розвитку мов, інші присвячено найактуальнішим питанням сучасного загального мовознавства, наприклад, системі та структурі

мови, відношенню мови і мислення, мови і культури, методології вивчення мов. Його цікавили історія мов і їхнє сучасне буття. Його увагу було прикуто до розвитку структури слов'янського речення і до синтаксису сучасної української літературної мови. О.С.Мельничук – прекрасний лексикограф. Вершиною його праці, його науковим подвигом став «Етимологічний словник української мови» (відповідальним редактором якого він був), якому він віддав свій талант, багато сил і насаги. Високий професіоналізм О.С.Мельничука, науковий авторитет, знання багатьох мов, величезна працелюбність дозволили організувати укладання цієї складної лексикографічної праці, що стала школою українських етимологів, славою української науки та культури.

З 1987 до 1993 рр. О.С.Мельничук – відповідальний редактор журналу «Мовознавство». Він дбав про те, щоб у журналі було відбито наукові здобутки сучасної лінгвістики і представлено досягнення українських учених. Предметом його пильної уваги була культура мови, невтомне, без галасу, ділове утвердження її високих зразків у наукових розвідках і словниках. Ми спробуємо далі показати, як О.С. Мельничук сприяв збереженню самотності української мови в роботі над словниками.

А.О.Білецький як теоретик мови завжди обстоював думку про те, що кожна мова має свій час і простір, граматичний та лексичний лад [Белецький 1993: 31]. Самобутність останнього підтверджується не тільки основним лексичним складом мови, а й реєстром запозичених слів, способами, засобами та шляхами засвоєння їх у кожній мові. У далекому 1952 році, ще в умовах жорсткого тоталітаризму і політики русифікації, у рецензії на український переклад російського «Словника іншомовних слів» [Лєхин, Петров 1951], віддаючи належне зусиллям перекладачів, А.О.Білецький пише, що в принципі не може бути словника чужомовних слів взагалі і що при укладанні словника такого типу слід брати до уваги специфіку мови (вона виявляється не тільки в порівняно сталому основному словниковому фонді, але і в мінливому словниковому складі кожної мови), для якої словник укладають [Білецький 1952 : 62].

Учений підкреслює: «Жодна з сучасних нам мов не виникла з «нічого», а є продовженням існування іншої мови – предка. ... Самобутність кожної мови виявляється не в окремих формах (відповідно і в словах), а у використанні їх, у надаванні їм нових значень і насамперед в їх організації, в граматичній будові. Повне слово в межах якоїсь мови, спершу будучи іншомовним, згодом може стати вже не іншомовним, а «своїм», коли через втрату його форми і змісту, загубляться відомості про його походження» [Білецький 1952 : 58].

Автор рецензії характеризує спробу перекладу російського «Словаря иностранных слов» українською мовою як науково необґрунтовану і помилкову, адже перекладачі виходять із припущення, що всі наявні в цьому словнику слова іншомовного походження існують і в українській мові. Він доводить свою думку кількома аргументами. По-перше, добір реєстру словника іншомовних слів вимагає перевірки того, чи всі його слова (хоча б ужиті один раз) можна знайти в українських текстах. По-друге, неправильно вважати, що склад іншомовних слів (треба було б сказати міжнародних термінів) має бути однаковим у російській та українській мовах. Є багато схожих слів, але є і розбіжності.

Аналіз реєстру перекладного словника іноземних слів [Лєхин, Петров 1951] дозволив А.О.Білецькому зробити висновок: «Сучасна нам українська мова одержує міжнародні терміни іншомовного походження безпосередньо від російської разом із новими

словами російського походження. Проте не можна погодитися з тим, що в історії української мови не було випадків, коли міжнародні терміни іншомовного походження переходили до української мови безпосередньо з інших відповідних мов» [Білецький 1952 : 59].

Через те що існують лексичні одиниці, властиві українській мові й не характерні або зовсім відсутні в російській мові, наявна відмінність складу реєстру словників. З'являється необхідність запровадження нових тлумачень іншомовних слів через перебудову їхніх семантем або доповнення їх новими значеннями чи їх відтінками в кожній мові. А.О.Білецький ілюструє цю думку кількома переконливими прикладами невдалих перекладів російських прикметників **негативный** та **позитивный**, іменника **пропозиция**. Запозичені слова в кожній мові живуть своїм життям, часто терміни стають побутовими словами, тому, наприклад, тлумачення російського іменника **гак** як морського терміна, що означає залізний або сталевий крюк на суднах, в українській мові недостатнє, бо в ній ця лексема функціонує ще і як широко вживане побутове слово.

У перекладах спільних для обох мов запозичень не відбито самобутність української мови, в якій багато іншомовних слів мають питомі для неї еквіваленти. Так, у поясненні слова **этаж** не використано іменник **поверх**. З цих причин у реєстрі розгляданого перекладного словника, що ніби має шанс бути і українським, відсутні запозичення **оксамит**, **бавовна**, **конвалія**, **троянда**, бо їх немає в російській мові.

Від мови до мови різняться пояснення етимології слів. Так, у російську іменник **кобза** запозичено через посередництво української, а в ній його засвоєно з тюркських мов.

Серйозним питанням для укладачів словників іншомовних слів є кваліфікація таких одиниць як іншомовних. А.О.Білецький у названій рецензії пропонує розрізняти серед іншомовних запозичені слова, тобто повністю засвоєні певною мовою, і власне іншомовні слова, до яких належать лексеми, не засвоєні мовою [Білецький 1952 : 58]. Учений був глибоким аналітиком і розумів умовність цього поділу, запитуючи потенційних користувачів, чи будуть у Словнику іншомовних слів української мови слова на зразок **куля**, **гармата**, **грамота** [Білецький 1952 : 60]. Мабуть, їхнє місце в етимологічних словниках української мови, де буде вказано їхнє походження.

Тільки етимологи знають, що **куля** в чотирьох омонімічних формах належить до запозичень з польської мови: **куля**₁ «геометричне тіло, утворене обертанням кола; предмет, що має таку форму; свинцевий снаряд; передня частина бойового патрона; бомба, гарматне ядро» – запозичено з польської, а в ній з середньовісньонімецького *küle* [ЕСУМ, т.3, 1989 : 135]; **куля**₂ «милиця, дерев'яний протез, що замінює ногу», – запозичення з польської мови від середньовісньонімецького *kiule*; **куля**₃ «нижня частина ярма, що проходить під шиєю вола» – від польського *[kula]*, «крива палиця, гачок на кінці ланцюга»; **куля**₄ «паросток» веде родовід від польського *kula* «паросток» з німецького *Kiule* «дубець, булава».

У сучасній українській мові не відчувається іншомовність цих слів. Носіями мови, мабуть, найвідоміший іменник **куля**, що сприймається як «свій», а не запозичений. Приклади такого засвоєння численні. Їх представлено і в науковій, і в підручниковій літературі, а також у словниках [Булаховський 1955 : 89; СУЛМ, Лексика і фразеологія 1973 : 214; Ткаченко 2007 : 194, 230; Скопненко, Цимбалюк 2006 : 3].

У сучасному мовознавстві усталелися думки А.О.Білецького про те, що укладачі словників іншомовних слів повинні орієнтуватись на окрему мову, враховувати її само-

бутність у засвоєнні й запозиченні іншомовної лексики, вивчаючи семантику запозичених слів у мові донорі і в мовах, що запозичують цю лексику. Він наполягав на тому, що в словниках потрібно відбивати процеси термінування і детермінування лексики.

Згодом А.О.Білецький уточнив термін **інтернаціоналізм**, запропонувавши основний критерій його визначення – наявність у кількох (не менше трьох неспоріднених мовах) [Білецький 1955 : 59--80]. Пізніше на важливості застосування цього критерію для встановлення інтернаціоналізму підкреслює Акуленко В.В. [Акуленко 1972 : 145]. Цей критерій ліг в основу визначення лексеми **інтернаціоналізм**, поданого Ю.А.Бельчиковим в лінгвістичному енциклопедичному словнику [Бельчиков 1990 : 197].

Розбудові теорії запозичення чужомовних слів, перетворенню їх на засвоєні слова мови та інтернаціоналізми присвятив багато уваги академік Мельничук О.С. Це стає очевидним з аналізу засад укладання одного з найавторитетніших «Словників іншомовних слів» української мови, який він редагував. Словник уперше опубліковано 1974 року. Друге видання, виправлене й доповнене, з'явилося 1985 року. Воно охоплює 25 тисяч слів. Л.С.Паламарчук проаналізував практику укладання словників іншомовних слів в українській лексикографії, починаючи з глосаріїв XV ст. та пізніших оригінальних словників, таких як «Словарик. Пояснення чужих та не дуже зрозумілих слів» В.Доманицького (1906). У ньому 1500 гаслових одиниць. 1910, 1918 року побачили світ «Словарь чужих слів. 12.000 слів чужого походження в українській мові» З.Куделі та М. Чайківського, 1924 р. – «Словник чужомовних слів, що увійшли в мову українську», 1932 р. – «Словник чужомовних слів, що його уклали І.Бойків, О.Ізюмов, Г.Калишевський, М.Трохименко, який перевидано 1955 року в Нью-Йорку та 1996 р. – у Києві [Паламарчук 2007 : 229]. Ми бачимо, що традиції укладання словників іншомовних слів в українській лексикографії тривалі. Л.С.Паламарчук характеризує словник за редакцією О.С.Мельничука як найповніший і найдосконаліший порівняно з іншими працями такого типу.

Цей словник відзначає повнота, докладність пояснень та скрупульозність вивіреного мовного матеріалу, науково продумані засади добору і тлумачення чужомовних слів. Реєстр словника зорієнтовано на подання термінів різних галузей знання (суспільно-політичної, природничої та технічної термінології), розкриття значень яких ґрунтується на практиці укладання спеціальних та енциклопедичних словників. Багатьом одиницям, представленим у словнику, властиве часткове детермінування, наближення до слів загальнонародної мови. У ньому представлено, крім термінів, раніше запозичених в українську мову, нову термінологічну лексику сімдесятих років ХХ ст. Порівняння реєстрів двох видань Словника іншомовних слів за ред. О.С.Мельничука дає матеріал для розкриття тенденцій поповнення лексики української мови новими словами. Він засвідчує розвиток її словотворчих ресурсів за рахунок нових запозичених основ, що здобули продуктивність у сучасній мові. Водночас словник фіксує плінні прошарки лексики, що виявляють синонімію запозичених термінів (про це далі).

Цей словник розвиває нові принципи опрацювання іншомовних слів, зокрема в ньому охоплено конкурентноздатні кальки до запозичених термінів, зафіксовано паралелі до термінів у вигляді народних назв (рослин, тварин, предметів тощо), синонімічні запозичені терміни. Це уможливило подальшу систематизацію термінологічних систем мови, пошук шляхів їхньої уніфікації. Матеріал словника дає змогу з'ясувати причини появи

термінів-синонімів. Терміни з тим самим значенням приходять з різних мов: агатис-каури (смола), архар-аргам, декель-тимпан, фейхоа-ака. Вони виникають у різний час у тих самих галузевих терміносистемах: авіфауна – орнітофауна, акрицид – риванол, йогурт – лактобацилін, гіподинамія – гіпокінезія, дипразин – ліпольфен, іслам – мусульманство, космонавт – астронавт, космофізика – астрофізика, конжут – сезам, кінетотерапія – механотерапія, самшит – буксус, фіміам – ладан.

Часто один із таких синонімів є запозиченим словом, до якого існує народна назва – слово, яке використовують у тлумаченні з позначкою інша назва: адоніс – горичвіт, ари-лус – принасинник, бальзамін – розрив-трава, бріонія – переступень, глдіолуси – косарик-ки, гумус – перегній, демодекоз – залозниця, дигіталіс – наперстянка, ерзипелюїд – беши-ха календула – нагідка, канцер – рак, континент – материк, репродуктор – гучномовець, скунс – смердючка, тагетес – чорнобривець, трипси – пухириногі, туберкульоз – сухоти, уретра – сечівник, франт – чепурун, харіус – пир, пирюк.

Найбільше серед відповідників чужомовних термінів, перекладних еквівалентів – словосполучень, адекватних їм за змістом, найчастіше двочленних з прикметника та іменника: нутрія – болотний бобер, нанду – американський страус, таксодій – болотний кипарис, юоба – китайський фінік, рідше – з двох іменників: базілома – карциноїд шкіри, гутація – плач рослин. Зрідка трапляються тричленні словосполучення: ішіас – невралгія сідничного нерва. В одних із них одне слово запозичене, інше – питоме: авокадо – алігаторова груша, аксон – несправжній рефлекс, альтитуда – абсолютна висота, інтерметаліди – інтерметалеві сполуки, карбонангідраза – вугільна ангідраза, ангіна – гострий тонзиліт, ішхан – севанська форель, гокчинська форель.

В інших обидва слова належать до засвоених українською мовою: аддакс – нубійська антилопа, амілон – амілоїдна дистрофія, арахіс – земляний горіх, бативайя – пальмова гілка, інкреація – внутрішня секреція, ішемія – місцеве недокрів'я, калан – морська видра, камчатський бобер, кситерит – руда олова, фенол – карболова кислота, фундук – ліщина ломбардська.

Третє пояснено словосполученнями, в яких обидва слова питомі: амфігастрії – черевні луски, браульоз – вошивість бджіл, гіпоксія – кисневе голодування, гіпокотиль – підсім'ядольне коліно, дафнія – водяна блоха, лакриця – солодкий корінь, лактоза – молочний цукор, левзея – марячаний корінь, нанізм – карликовий зріст, озокерит – гірський віск, ондатра – мускусний пацюк, простата – передміхурова залоза, рамі – китайські коноплі, рокаліболь – цибуля часникова, сагіта – морська свинка, стенокардія – грудна жаба, теренкур – лікування ходінням, цикламен – альпійська фіалка.

Часто семантизація запозичених термінів у словнику відбувається за правилом ретрансформації, тобто нагадує процес, зворотний до універбації: апелятив – апелятивна словоформа, брестоль – брестольський картон, гідроксил – гідроксильна група, гіпернефрома – гіпернефроїдний рак, діакритики – діакритичні знаки, діатомеї – діатомові водорості, імерсія – імерсійська рідина, паратуберкульоз – паратуберкульозний ентерит, психози – психічні хвороби, стереоефект – стереоскопічність зору, ультрафіолет – ультрафіолетове проміння.

Іноді в семантизації запозичених термінів використовують кілька різних прийомів їх тлумачення, наприклад, два запозичених слова або це й словосполучення: гіпотам

– бегемот, річковий кінь, кардіоплазма – кардіолімфа, ядерний сік, левурда, леверда – чермша – цибуля ведмежа, секвоядендрон – велінгтонія, мамонтове дерево, скумбрія – макрель, баламут, фіга – смоква, інжир, фігове дерево, фумігація – газація, обкурювання.

У словнику за редакцією О.С. Мельничука подано численні й різноманітні кальки до іншомовних термінів, отже, застосовано прийом, що прийнятий у світовій лексикографії як запобіжний засіб від надмірного засмічення своєї мови запозиченими словами, збереження її самобутності. У деяких країнах (наприклад, у Греції) калькування рекомендують у офіційних приписах перекладачам і укладачам перекладних та інших типів словників як пріоритетні прийом запозичування одиниць [Клименко 2009]. Його широко застосовували укладачі Словника іншомовних слів за редакцією О.С.Мельничука. Обов'язково передаючи значення слова, вони вдавалися до різних прийомів його перекладу. Це був переклад якоїсь однієї частини слова, що може бути простим: антиринум – ротики, гіперферменти – гіперядра, або складним: батибіонти – глибоководні, індигофера – індигонос.

Частіше перекладають усі частини слова: простого – простим: абулія – безвілля, анемія – недокрів'я, агнати – безщелепні, іморталі – безсмертники, інсайд – напівсередній (гравець), каустеризація – обпикання, ксилема – деревина, лейкома – більмо, ліпома – жировик, мастит – грудниця, метеоризм – обдимання, метис – помісь, нюанс – відтінок, перихорд – охрястя, періост – окістя, прогрес – поступ, примула – первоцвіт, продром – предтеча, попередник, редуплікація – повторення, субаквальний – підводний, субкортікальний – підкірковий, фелема – корок, пробка, простого – словосполученням: перикард – навколосерцева сумка, пневмонія – запалення легень, пронефрос – передня нирка.

Широко представлено калькування складного запозиченого терміна українським композитом: алейродиди – білокрилки, алогамія – чужозапилення, ангіостома – кривоголовка, антропофагія – людожерство, біандрія – двомужжя, поліандрія – багатомужжя, біном – двочлен, брахіоподи – плечоногі, артроподи – членистоногі, гастроподи – червононогі, цефалоподи – головоногі, гастротрихи – черевовійчасті, гексагон – шестикутник, диптери – двокрилі, ендокарпій – середоплодень, еритроцити – червонокривці, лейкоцити – білокривці, ктенофори – реброплави, лапаротомія – череворозтин, лепідодендрон – лускодерев, лімнологія – озерознавство, літотриптор – каменедробильник, омброметр – дощомір, офіури – змієхвости, полідактилія – багатопалість, поліфагія – всеїдність.

Менше кальок, що є перекладом композитних слів українськими словосполученнями: актиноміцети – променисті гриби, банкноти – банківські білети, блекроти – чорна гниль, беркос – зворотне схрещування, ватерполо – водне поло, гандбол – ручний м'яч, енцеаломаліяція – розм'якшення мозку, остеопластика – кісткова пластика, псевдоартроз – несправжній суглоб, тероморфи – звіроподібні (плазуни).

Ми подаємо так багато прикладів кальок аби читач переконався, що співробітники наукових редакцій Головної редакції УРЕ, тобто упорядники, редактори та наукові консультанти, серед яких багато учених, разом із Мельничуком О.С. ще 1974 року, коли повним ходом в Україні йшла русифікація, наважилися обстоювати самобутність української мови в галузі наукової термінології, утверджувати багатовекторність шляхів запозичення чужомовних слів у ній, як і способів засвоєння їх. Розроблені А.О.Білецьким та О.С. Мельничуком принципи укладання словників іншомовних слів знайшли подальше застосування в нових словниках цього типу. Про це свідчать «Сучасний словник іншомовних слів», опу-

блікований 2006 року [Скопенко, Цимбалюк 2006]. Він не тільки підтверджує поповнення лексики сучасної української мови новими запозиченнями, а й дає вивіреним матеріалом щодо їхньої етимології, тлумачення. Це відкриває шлях до правильного добору чужомовних слів і подання їх у словниках загальнонародної мови (таких, зокрема, як тлумачний), у яких не потрібно масово подавати вузькоспеціальні терміни – запозичення.

Названий словник засвідчує тяглість в українській лексикографії традиції пояснення іншомовних слів серед них і термінів, за допомогою існуючих народних назв рослин, звірів, хвороб, предметів, тобто конкретних іменників: айр – лепеха, татарське зілля, анемона – вітряниця, аспарагус – холодок, варнак, амебіоз – амебна дизентерія, апоневроз – сухожилльне розтягнення, асцит – черевна водянка, а також абстрактних понять: агломерація – спікання, аеронавтика – повітроплавання.

Численнішими в ньому стали кальки різних типів: акінезія – нерухомість, анахорет – відлюдник, пустельник, каріес – костоїда, панарицій – нігтьоїда.

А.О.Білецький та О.С.Мельничук були видатними вченими і патріотами України, вони гідно представляли українську науку в світі. В своїх працях порівняльно-історичного, загальнотеоретичного, зіставного плану вчені запроваджували в широкий науковий обіг український матеріал. Вони показували багатство нашої розвинутої літературної мови, допомагали читачам краще усвідомити її коріння, шляхи розвитку, встановлюючи походження слів, шляхи їхнього запозичення в українську мову. Водночас вони служили науці та Істині, спростовували в своїх працях недоведені горе-гіпотези непрофесійних дослідників, як щодо походження слів, наприклад, власних назв, так і щодо історії української мови. Так, А.О.Білецький у журналі «Вітчизна» (№3, 1990 р.) опублікував статтю «Коріння рідної мови», де він науково описує родовід української мови у відповідь на деякі сміливі, але бездоказові думки про те, що вона виникла раніше від санскриту.

Багатьом поколінням студентів Київського національного університету ім. Т.Шевченка, в якому професор А.О.Білецький викладав понад 43 роки, він твердив, що у мовознавстві, як і в природничих науках, потрібні точні наукові факти, докази. У своїй книжці «Про мову і мовознавство» [Білецький 1996] професор написав окремий параграф з промовистою назвою «Така вона – українська мова». Цей параграф невеликий за розміром, але високоінформативний і насичений фактами, де читач знайде короткий огляд історії української мови, опис її відмінностей від російської у звуковому ладі, морфології, лексиці, умовах виникнення літературної мови. На основі власних роздумів, врахування праць істориків мови (Півторака Г.П., Русанівського В.М.) Білецький А.О. формулює тези, які варто пам'ятати всім: первісна східнослов'янська група мов відокремилася від західно- і південнослов'янських мов наприкінці першого тисячоліття від Н.Х.; був час, коли майбутні російська, українська, білоруська були діалектами східнослов'янської мови, згодом ці діалекти стали окремими мовами.

Кожна з них обслуговує потреби трьох окремих слов'янських націй, що відрізняються одна від одної, крім своїх мов, також своїми культурними традиціями.

Наприкінці А.О.Білецький доходить висновку, що становить і його наукове кредо: «На сьогодні висловлено багато дискусійних тверджень щодо походження української мови, тенденцій розвитку української літературної мови. Вчені пропонують нові підходи до пояснення старослов'янської мови і розглядають останню як функціонально україн-

ську, хоч і відмінну від неї структурно мову. І це добре. Науково обгрунтовані дискусії ведуть до встановлення Істини» [Білецький 1996 : 213].

Воно може бути напутнім словом усім дослідникам мови. Нам є у кого вчитися. Жертовне служіння науці А.О.Білецького і О.С.Мельничука гідне великої поваги і наслідування.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Акуленко В.В.* Вопросы интернационализации словарного состава языка. – Харків, 1972.
2. *Білецький А.А.* Лексикология и теория языкознания (ономастика). – К.: вид-во КДУ, 1972. – 209 с.
3. *Білецький А.А.* Об интернационализмах // Філол. зб. Київ. держ. унів. ім. Т. Шевченка, вип. 8. – К., вид-во КДУ, 1955. – С. 59 – 80.
4. *Білецький А.А.* Предрассудки вокруг языка и языков // *Collegium*. – 1993. – №2. – С. 29 – 39.
5. *Білецький А.А.* Принципы этимологических исследований. – К.: вид-во КДУ, 1950. – 187 с.
6. *Бельчиков Ю.А.* Интернационализм // Лингвистический энциклопедический словарь. – М., Советская энциклопедия, 1990.
7. *Білецький А.О.* До питання про словники іншомовних слів // Лексикографічний бюлетень. – К., вид-во АН УРСР, 1952. – С. 58 – 62.
8. *Білецький А.О.* Про мову і мовознавство. – К.: АртЕК, 1996. – 187 с.
9. *Булаховський Л.А.* Нариси з загального мовознавства. – К.: Наук. думка, 1955.
10. *Дзюба Іван.* Степан Руданський // З криниці літ. Т. 3. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія». – 2007. – 895 с.
11. *Клименко Н.Ф.* Национально-языковые особенности освоения интернационализмов (на материале современного украинского и новогреческого языков // *Przejawy internacjonalizacji w jazykach slowianckiech \ Red. nauk. E. Koriakowcewa. – Sedlce: Wyd. Akademii Podlaskiej. 2009. – S. 99 – 107.*
12. *Паламарчук Л.С.* Іншомовних слів словник // Українська мова: Укр. енциклопедія ім. М.Бажана, 2011.
13. *Ткаченко О.Б.* Запозичені слова. Іншомовні слова // Українська мова: Українська енциклопедія ім. М. Бажана, 2001.
14. *Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія.* – К.: Наук. думка, 1973.

СЛОВНИКИ

1. Етимологічний словник української мови. Т. 1, 2, 3, 4, 5. – К.: Наук. думка, 1982, 1985, 1989, 2003, 2007).
2. Словник іншомовних слів, за ред. І.В.Льохіна та проф. Ф.М.Петрова. – К.: Держполітвидав УРСР, 1951. – 757 с.

3. Словник іншомовних слів, за ред. О.С.Мельничука. – К. : УРЕ, перше видання 1974, друге 1985.
4. Сучасний словник іншомовних слів, укладачі Скопенко О.І., Цимбалюк Т.В. – К. : Довіра, 2006.

УДК 124.11/5

Хо Сун Чьол
(Сеул, Корея)

УКРАИНА И КОРЕЯ: ОБЩАЯ ПАМЯТЬ И НАЦИОНАЛЬНАЯ ИСТОРИЯ

У наведеній нижче статті автором, колишнім послом Кореї в Україні, простежуються загальні ознаки історичного поступу двох сучасних незалежних держав – Кореї й України. Автором статті запропоновано деякі важливі кроки для подальшого розквіту держав.

Ключові слова: національна ідентичність, національна культура, геополітична ситуація, національна свідомість, мовна самостійність.

В статтє автором, бiвшим послом Кореї в Україні, прослеживаются общие признаки исторического развития двух современных независимых держав – Кореи и Украины. Автором статьи предложены некоторые необходимые шаги для дальнейшего процветания стран.

Ключевые слова: национальная идентичность, национальная культура, геополитическая ситуация, национальное сознание, языковая самостоятельность.

Корея и Украина имеют богатую историю. Это история, которой гордятся оба народа, и национальная культура, которая сохраняется на протяжении нескольких тысяч лет несмотря на все трудности и лишения. Украина – колыбель славянской культуры, а Киев называют матерью всех городов русских. Корея тоже имеет богатую национальную культуру.

Несмотря на то что Корея является самой маленькой страной среди стран Восточной Азии, она сумела сохранить свой язык и уникальную систему письма – корейский алфавит Хангыль.

Геополитическая ситуация двух стран также очень схожа. Исторически так сложилось, что вследствие расположения обеих стран, они не раз подвергались захватам извне.

Американский политолог Збигнев Бжезинский назвал обе страны «стержнями» в глобальной борьбе за власть, где судьба этих стран определялась интересами и стратегиями крупнейших мировых держав.

Корея расположена на полуострове, где пересекаются интересы четырех мировых сил, таких, как Россия, Китай, США и Япония. Корея располагалась на линии фронта морских и сухопутных сил. Эта конфронтация привела к разделу Кореи на Северную и Южную. Украина располагается в центре Евразийского континента, и она также была местом конфронтации Восточной и Центральной Европы.